

Behind the Scenes of the Disappearing Synagogue Pews

בענין ספסלי בית הכנסת

יהודה ברוך טוכמאן

שבת פרשת בהר-בחוקותי

May 8th, 2010

תלמוד בבלי מסכת מגילה דף כח עמוד א (1A)

ועוד אמר רבי יהודה: בית הכנסת שחרב אין.....שנאמר והשמתי את מקדשיכם - קדושתן אף כשהן שוממין

מרדכי מסכת מגילה פרק בני העיר [רמז תתיט] (1B)

[דף כח] א"ר יהודה ב"ה שחרב כו' כי ב"ה מקרא מקדש מעט כדלקמן בפירקין. ולכך אסור לנתח דבר מב"ה דתניא בספרי מנין לנתח אבן מן ההיכל ומן המזבח ומן העזרה שהוא בלא תעשה תלמוד לומר ונצחתם את מזבחותרם לא תעשונו כו' לה' אלהיכם. ואם נתח ע"מ לבנות שרי דההיא נתיצה בנין מיקרי:

שולחן ערוך אורח חיים הלכות בית הכנסת סימן קנב (2)

ואסור לסתור דבר מבהכ"ב, אלא אם כן עושה על מנת לבנות. (מרדכי פרק בני העיר).

ביאור הגר"א אורח חיים סימן קנב (3)

ואסור כו'. ספרי פ' ראה מנין לנתח אבן א' מן ההיכל מן המזבח מן העזרה שעובר בל"ת ת"ל ואבדתם את שמם לא תעשונו כו' לה'.

ספר המצוות לרמב"ם מצות לא תעשה סה (4)

שהזהירט מנתח ומאבד בתי עבודת האל יתעלה..... ולשון האזהרה שבאה בזה הענין הוא אמרו (ר"פ ראה) לא תעשונו כן ליי"י אלהיכם אחר שקדם הצווי לאבד עבודה זרה ולמחות את שמה ולהרוס בתיה ומבחותיה כולם ובאה האזהרה ואמר לא תעשונו כן ליי"י אלהיכם. וכל מי שעבר על דבר זה כגון שיהרוס שום דבר מן ההיכל והמזבח והדומה להםלוקה. ובסוף מצות (כב א) התבאר בלשון הגמרא שמי ששרף עצי הקדש לוקה, אמרו ואזהרתיה מהכא מן ואשריהם תשרפון באש לא תעשונו כן ליי"י אלקיכם.

תלמוד בבלי מסכת מגילה דף כו עמוד א (5)

אמר רבא: לא שט אלא שלא מכרו שבעה טובי העיר במעמד אמי העיר, אבל מכרו שבעה טובי העיר במעמד אמי העיר - אפילו למישתא ביה שיכרא שפיר דמי. רבינא הוה ליה ההוא תילא דבי כנישתא אתא לקמיה דרב אשי. אמר ליה: מהו למיזרעה? אמר ליה: זיל זבניה משבעה טובי העיר במעמד אמי העיר, וזרעה. רמי בר אבא הוה קא בני בי כנישתא, הוה הוויא כנישתא עתיקא הוה בעי למיסתריה ולאיתוי ליבני וכשור מינה, ועילוי להתם. יתיב קא מיבעיא ליה הא דרב חסדא. דאמר רב חסדא: לא ליסתור בי כנישתא עד דבני בי כנישתא אחריני, התם - משום פשיעותא, כי האי גוונא מאי? - אתא לקמיה דרב פפא - ואסר ליה, לקמיה דרב הוסי - ואסר ליה. אמר רבא: האי בי כנישתא, חלופה זבונה - שרי, אונגרה ומשכונה - אסור. מאי סעמא - בקדושתה קא. ליבני נמי, חלופינהו זבונגינהו - שרי, אזופינהו - אסור. הני מילי - בעתקתא, אבל בחדוטה - לית לן בה. ואפילו למאן דאמר הזמנה מילתא היא - הני מילי כגון האורג בגד למת, אבל הכא - כטווי לאריג דמי, וליכא למאן דאמר. מתנה, פליגי בה רב אחא ורבינא, חד אסר וחד שרי. מאן דאסר - בהאי תפקע קדושתה? ומאן דשרי: אי לאו דהוה ליה הסאה מיניה - לא הוה יהיב ליה, הדר הוה ליה מתנה כזביב.

שו"ת אבני דר חלק אורח חיים סימן לד-לה (6)

חדשות אני מגיד דרמב"ם במנין המצוות לא תעשה ס"ה...מבאר שאסור מן התורה לאבדן שלא הי' כותב במנין המצוות מה שתקנו חכמים....דעתו שבית הכנסת אסור לנתח מן התורה ומשמע דסבירא לי' שיש בהם קדושה מן התורה: א) לעיני...איסור נתיצה אם יועיל היתר מכירה תלוי במחלוקת רמב"ן ור"ן. דלרמב"ן מה שבית הכנסת יוצא לחולין על ידי מכירה משום דבשנמלכו בני העיר שלא להתפלל עוד בבית הכנסת הזה הוי כתשמישי מצוה לאחר זמן מצוותו. [אבל בלא סעם זה הי' דים כאבני היכל שנגממו שאין להם פדיון] אבל בגידו דידן שרוצים להעמיד כותל זה לאחר שתי אמות. הנה עוד רוצים בכותל זה לבית המדרש. ועדיין הוא בתוך זמן מצוותו. לא מהני מכירה לחושבו לאחר זמן מצוותו כיון שדעתם לחזור ולקטותו. אך לר"ן דמהני פדיון ודאי מהני מכירה גם לאיסור נתיצה: ב) והנה נתיצה בבית הכנסת או בבית המדרש מבואר ברמב"ם במנין המצוות לא תעשה ס"ה שהיא דאורייתא וראוי לחוש לרמב"ן. אך ראיתי בתמים דעים לראב"ד סימן קט"ו וז"ל ודאי בבית הכנסת וכל הדומה לו שאין קדושתה מתמת עצמה ודאי יכולין בני העיר להפקיע מקדושתה ולפיכך העמידה בספר תורה יע"ש. מבואר שגם בתשמישי קדושה יכולין להפקיע קדושתה ועל כרחם דנתחלל על ידי מכירה: ג) ויש לדחות ולומר תשמישי קדושה יש להם פדיון שדומים לכלי שרת שמעיקר הדין יש להם פדיון....ואינם דומה לאבני היכל שהיכל גוף קדושה. אבל בית הכנסת שפיר דומה לאבני היכל. ואי לאו שהוא לאחר זמן מצוותם לא הי' לו פדיון. והא דכתב הראב"ד. בית הכנסת וכל הדומה לו שאין קדושתה מתמת עצמה אין הפי' שאינם גוף קדושה. רק שאין קדושתה רק מתמת שדעתו להחזיקו לבית הכנסת להתפלל בו ואינם דומה לספרים שקדושתם מחמת שהוא פרשיות של תורה. ומכל מקום בית הכנסת גוף קדושה ואין לו פדיון ואינו דומה לתשמישי קדושה שדומים לכלי שרת: ד) אך נראה דלרמב"ן דבית הכנסת דין תשמישי מצוה עליו ודאי אין איסור נתיצתו מדאורייתא ורמב"ם דסובר שהוא מדאורייתא משום דסובר שדין קדושה יש לו. ואם כן כל החשש שאסור מדרבנן ובדרבנן הלך אחר המיקל וסומכין על הר"ן ומותר על ידי מכירה:

ר"ן על הרי"ף מסכת מגילה דף ח עמוד א (7)

ומאן דשרי אמר אי לאו דהוה ליה הנאה מיניה לא יהב ליה הדר הוא ליה מתנה כזביני. הקשה הרמב"ן ז"ל כיון דבעי מידי דתתפקע ביה קדושתו נהי דמתנה כזביני היכי תפקע קדושתו בההיא הנאה והא כבר אכלוהו ואינה בעולם. ועוד הקשה כיון דשמעתין מוכחא דבהכ"נ יש בו קדושה דהא אמרין אוגורא ומשכונא אסור מ"ט בקדושתיה קאי ואמרין נמי במאי תפקע קדושתיה היאר נמכר והא דבר שראוי לגופו במוקדשין אינו נפדה. ובתוספתא דהאי פירקא תניא אבני היכל ועזרות שנפגמו ושנגממו אין להם פדיון. וזו כי מכרו שבעה טובי העיר במעמד אמשי העיר היכי שרו דמיהו למשתי בהו שיכרא והא נתפסין הו בקדושתו. ותיירר ז"ל דבהכ"נ עשו אותו כתשמישי מצוה כסוכה ולולב שחוקין לאחר מצותן ובזמן מצוה יש בהן קדושה של כבוד.... ולפיכך בהכ"נ כל זמן שבני העיר רוצין בו נוהגין בו קדושה אפילו בחורבנו שהרי עדיין לא עבר זמן מצותו והאוי לחזור ולבנותו. הלכך כשמכרוהו ז' טובי העיר שלא במעמד אמשי העיר אין בני העיר רוצין בו הסתם שתכשף מצותם לגמרי אלא שתחול קדושתו בהכ"נ על הדמים. אבל כשנמלכו בני העיר למכרו לשתות בו אפילו שכר שרי לפי שעבר זמן מצותו ונפקעה קדושתו ממנו כסוכה ולולב לאחר זמנו. ומ"מ כל שאין להו אלא בהכ"נ אחד אסור למכרו דאמרין (ב"ב דף ג ב) לא לסתור איניש בי כנישתא עד דבני בי כנישתא אחרייתא. הלכך בשיש להם אחרת מותר.... וכל תשמישי קדושה נמי אע"פ שבכל מקום שהן בקדושתן הן עומדין אפ"ה אם מכרם לעשות בהם צרכיהם איכא משום אכחוישי מצוה דמוכרו. הלכך עד שיסיכמו במכירתן ז' טובי העיר במעמד אמשי העיר אין רשאי להוציאן בצרכיהם ולא מפני שקדושתם נתפסת ממש על הדמים כדאמרין. ומה שחלקו במתנה מאן דאסר סבר שאין אמשי העיר רוצים שיפקיעו ז' טובי העיר מצותה א"כ יפקעו אותה על מצוה אחרת ומאן דשרי סבר אי לאו דיהיב להו מידי דדבר מצוה כגון תיבה ומטפחות או ספרים לא היו נמלכין טובי העיר לתת לו בהכ"נ זו הלכך כזביני היא ושרי דלאו גרועי מצוה הוא אלו דבריו ז"ל. ואין דבריו ברורים אצלי. דאי משום בזוי מצוה אתיין עלה... מאי בזוי מצוה איכא. שמא תאמר אם לא יקחו בהם דבר של קדושה נמצא שעברו על דעת בני העיר במכירת בהכ"נ ונמצאת מכירתו בטלה. א"כ למאי דמפקע לו אי אסור למכור ס"ת ישו לקנות בו חדש כי מכרו ס"ת תבטל מכירתן שהרי עברו על דעת בני העיר שאינם רוצים אלא בעליהם.... ועוד דאי משום בזוי מצוה בלחוד אתיין עלה למה לו עלייא הא אפילו בדוכתי. סגי דהא קי"ל ל'שבת דף כ"ב א'ן מדליקין מנר לנר. וזו קשיא לי. בלישנא דאמרין אי לאו דה"ל הנאה מיניה לא הוה יהיב ליה מתנה לא משמע דההיא מתנה תיהוי דיהיב להו מידי דדבר מצוה כגון תורה ומספחות או ספר.... לפיכך ל"ל דבהכ"נ ודכוותיה כיון שעיקרו עשו לומר בו דבר שבקדושה הטילו בו תכמים קדושה מדבריהם. ואפילו התנו עליו ז' טובי העיר במעמד אמשי העיר אי אפשר שתפקע קדושתו בכדי מפני כבוד הקדושה שיש בו. מיהו לאחר שהטילו קדושתו על הדמים קדושת דמים קלישא מקדושת בהכ"נ לפי שדמים אלו לא עמדו מעולם לדבר שבקדושה. ועוד דהויה לה קדושה שניה וקלישא מקדושה ראשונה כדאשכחן [מעשר שני פ"ג מ"ן לר' יהודה דס"ל דלקוח בכסף מעשר שנטמא יקבר משום דלא אלים למתפס פדיוניה כמעשר גופיה. הלכך בין שמכרו שבעה טובי העיר במעמד אמשי העיר או שלא במעמד אמשי העיר לעולם דמים נתפסים בקדושת בית הכנסת ומפקע קדושתה גבייהו. אלא דשבעה טובי העיר לחודיהו לא מצי לאפקועיה ההיא קדושת דמים אע"ג דאי קלישא. אבל במעמד אמשי העיר יכולין להפקיע קדושת בהכ"נ להפקיע בכדי. ומש"ה אמרין במתנה אפילו נתנה ז' טובי העיר במעמד אמשי העיר במאי תתפקע קדושתיה. ומאן דשרי סבר דמפקעא אההיא הנאה דהוה להו מיניה שהרי הו כמחויבים לשלם לו גמול וכיון דמפקעה אמיד דהיינו ההיא הנאה אע"פ שיצאה לחולין אין בכך כלום שרשאי הו בכך ז' טובי העיר במעמד אמשי העיר.

שו"ת דברי חיים אורח חיים חלק א סימן ג (8)

..... באמת לא דמי קדושת בית הכנסת ובית המדרש למקדש הגם דסמכו בש"ס [שם כ"ח ע"ב] על פסוק [ויקרא כ"ו ל"א] והשמותי את מקדשיכם דאפילו בחורבנה קדושתה עלה מ"מ הוא רק אסמכתא. אבל וצאי שאין בה שום גוף קדושה רק מדרבנן כסברת הר"ן ז"ל. ואני אמר דגם הרמב"ן ז"ל מודה בזה להר"ן דשייכי ביה קדושה מדרבנן דאם לא כן ורק דנימא דהוי רק תשמישי מצוה וכפשט דברי הרמב"ן קשה הא בתשמישי מצוה מבואר דאפילו בלא נשתקע שם בעלים עליו מותר להוריד מקדושה חמורה לקלה ולמה בבית הכנסת אסור. ומאן אברהם ז"ל [שם ס"ק כ"ח] מתיר משום דבית הכנסת הוי מקום קדושה שמתפללין בו אבל אם נימא דהוי רק תשמישי מצוה קשה למה יגרע ממנו שמונת להוריד אפילו בלא דעת הבעלים לקדושה קלה... אלא וצאי דגם הרמב"ן סבירא ליה דדיו קדושה בו מחמת שמתפללין בו והו תשמישי מצוה חמור על כל פנים משאר תשמישי מצוה להיות בו דין קדושה להורידה בלא ז' טובי העיר.

שו"ת חתם סופר חלק א (אורח חיים) סימן לח (9)

ובלא"ה יש לי מקום עיון בהבנת דבריהן. דהנה קו' רמב"ן היה לכאורה ע"ד ממנ"פ אי איכא בבהכ"נ קדושת הגוף אין לו פדיון ובהכ"נ אין להוציאן לחולין ולעומת זה אין הדמים נתפסים ומותר למשתי בהו שיכרא. ואי אינו קדושת הגוף יוצא לחולין ע"י פדיון ומותר למישתא שכרא בבהכ"נ עצמו לעומת זה הדמים נתפסים. וא"כ איך אפשר שיהי' שניהם מותרים. זהו בכח קו' רמב"ן. וכשתירר דבהכ"נ אינו תשמישי קדושה רק תשמישי מצוה עדיין לא הועיל כלום בס"ת ותשמישתי' שבדואי תשמישי קדושה הם ומשארים הם בקדושתן בכל מקום שהם ומ"מ לאסור הדמים. ע"כ להזהר מזה כתב דספרים וכל תשמישיהם יש בהם משום אכחוישי מצוה יע"ש. והשתא לפ"ז למאי דפליג הר"ן ולית ליה טעמא דאכחוישי מצוה אלא דכל קדושת בהכ"נ מדרבנן והם אמרו שיחול הקדושה על המעות ומדאי קליש שוב יכולים הצבור לאפקועי בכדי זהו כוונת הר"ן. וק' מה יענה על קושי' מתשמישי קדושה דבדואי קדושה הו מעיקר הדין וסברת אכחוישי מצוה לית ליה א"כ מ"מ לאסור הדמים. וצ"ג לכאורה: ע"כ נלע"ד נהי ס"ת ותשמישי' קדושים אבל אינו נענין קדושת מקדש וקדרי גבוה שמועלים בהם. ונפדין וחל קדושתן על המעות אלא הכל דרבנן שעשו ס"ת ותשמישי' כעין קדושת מקדש. ושוב תאמר בהם כמו שנאמר בקדושת בהכ"נ ותשמישי קדושה יוצאים לחולין ע"י פדיון וחל [קדושה] על המעות מדרבנן ושוב מדאי קליש מתחיל ע"י דס"ה במעמד אמשי העיר כמו בהכ"נ

מגן אברהם סימן קנב (108)

ו ואסור לסתור -הא דאסור לנתוץ דוקא דבר מחובר (מהר"ם פדוואה סי' ס"ה):

משנה ברורה סימן קנב (108)

(יא) ואסור לסתור דבר - דהוי כנתוץ אבו מן התיכל דאסור משום שנאמר את מזבחותרם תתצון וגו' לא תעשון כו לה' אלהיכם ובהכ"נ וביהמ"ד ג"כ נקרא מקדש מעט. ודוקא לנתוץ ולשבר כלי קודש או לעקור דבר מחובר כמו אבו ממזבח לאפוקי לפנות הכלי קודש והספסלין וכדומה מביהמ"ד אף שאין זה כבוד לביהמ"ד יש לומר שאין בכלל זה [מהר"ם פדוואה סי' ס"ה]:

שו"ת מהר"ם פדוואה סימן סה (104)

אחד היה לו ב"ה בביתו וצוה שיוקח כל מה שבתוכו ויושם בב"ה הגדול שבעיר כתבת לדמות דרון זה לדיבא דאומדנא.... דאם יתקיימן דברי המת יהיה בטל הב"ה ההוא שילקח ממנו הכלי קדש ובנקא וספסלין ויהיה דומה לנתוץ דבר מן הכנסת דאסור הוא כמו במקדש דיש לומר דאסור לנתוץ דוקא דבר מחובר כמו לנתוץ אבו מן המזבח שמחובר הוא. ועוד דלאו כולא עלמא דיבא גמירי כי אולי חשב המת שיהיה יותר מצוה אליו שיהיו הדברים בב"ה גדול דברוב עם הדרת מלך או שיהיה לו לזכרון כמנהג קצת בני אדם שבדורינו ובפרט אותם שאין להם זרע כמו זה כמ"ר חיים ז"ל

ביאור הלכה סימן קנב (11)

* ואסור לסתור וכו' והנה בפמ"ג הבין מדברי מהר"ם דדוקא בדבר שהא מחובר ממש ולזה הקשה עליו ממכשל בעצי הקדש דמבואר במכות כ"ב דלוקה מלא תעשון כו ובאמת לדעתו לא עלה על דעת מהר"ם מעולם לומר כן דא"כ לפ"ז המשבר כלי שרת במקדש דרך השחתה לא יעבור בלאו זה וזה ודאי אינו. וגם מפשטיה דקרא דכתיב אבד תאבדו את כל המקומות וגו' את אלהיהם על ההרים וזה מיירי בתלוש כדאייתא בע"ז מ"הו].... וע"ז מסיים לא תעשון כו לה' אלהיכם ומוכח דכל דבר קדושה בין מטלטל בין מחובר אסור להשחיתו. אלא קזנת המהר"ם הוא על מה ששאלו ממנו על ענין פינוי הספסלין והכלים מביהמ"ד אם הוא בכלל נתיצה דבר מביהמ"ד וע"ז השיב דנתיצה הוא דוקא בדבר מחובר ר"ל כיון שהכלים אינם מחוברים לביהמ"ד אלא הוי דבר בפני עצמו ובסילוקן אין משחת כותלי ביהמ"ד וגם להם בעצמו אין מקלקל לא שייך בזה שם נתיצה:

שו"ת מהרש"ם חלק ה סימן סא (12)

... ובאמת בגוף הנתיצה דהוי משום לא תעשון כו לפי המבואר ברמב"ם פ"ו מ"סוה"ת דדוקא דרך השחתה אסור מה"ת אבל אם אינו מכוין דרך השחתה שרי מה"ת א"כ אם הוא מכוין לא יזו צורך מצוה אפי' שיהי מצוה קלה אינו דרך השחתה עכ"פ וכדמוכח מהתוס' תמורה כ"ג בהא דהמפריש תנאת ואבד והפריש אחרת תחת' ולא הספיק להקריבה עד שנמצאת הראשונה דס"ל לרבי א' מהן תקרב חסאת והשני' תמות וחכמים פליגי ומפרש ר"ה דלא נחלקו אלא בבאו לימלך דר' סבר לא עשו תקנה בקדשים ואמרי' לי' לך התכפר בשאינה אבודה ואבודה תמות ורבנן סברו עשו תקנה בקדשים ובתוס' הקשו דגם לרבי וכי מאבדין קדשים בידים כיון דאיכא תקנה ות' כגון שיש ריוח בדבר כגון דאבודה כחושה ושאין אבודה שמנה דא"ל התכפר בשמנה וכחושה תמות וכבר כ' המפורשים דמיירי בכחושה קצת דאי בכחושה ממש גם רבנן מודו דהא מחוללים שבת עבור הידור מצוה כדאייתא במנחות ס"ד ובע"כ דמיירי בכחושה קצת ואיכא עכ"פ משום זה אל' ואנוהו ובעכ"ל דהיכי דהוי רק הידור קצת הוי רק מדרבנן. וא"כ בהא דתמורה כ"ג דהוי רק הידור קצת תיקשי איך מותר להפסיד קדשים שהוא ג"כ בכלל לא תעשון כו וכדיו שורף עצי הקדש המבואר במכות כ"ב בשביל ריוח הידור קצת שהוא מדרבנן ובעכ"ל דכיון דהוא עושה בשביל צורך המצוה אף שהוא רק מדרבנן מ"מ עכ"פ אינו דרך השחתה ושרי. אבל בל"ד דהוי רק השחתה לצורך עשיית תגור לצורך אפיית מצות בודאי אסור כיון דאפשר לאפות במקום אחר

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ב סימן מז (13)

וצריך לומר דמה שקדוש הקרקע דעמד עליו ביהמ"ד הוא משום דפחות מקדושת ביהמ"ד ליכא בדבר שמשתמשין לביהמ"ד ולכן אף שהוא תשמיש דתשמיש הוא בקדושת ביהמ"ד. ורק בתשמישי קדושה אין בה קדושה היתירה אלא כשהוא תשמיש הראשון. אבל לפ"ז ניחא דקדושת ביהמ"ד שיהי קדושה הפחותה איכא על כל דבר שמשתמשין בו לעניני קדושה בביהמ"ד ולכן כיון שאף שהוא תשמיש דתשמיש הוא עכ"פ תשמיש לדבר קדושה הנמצא בביהמ"ד הויא עליו בהכרח לכה"פ קדושה הפחותה דקדושת ביהמ"ד. ועיין בהג"א פ' בני העיר סימן ג' ובר"ן שם בשם הירושלמי דכל כלי ביהמ"ד אף הספסלים יש להם קדושת ביהמ"ד אף שאין משתמשין לשום דבר קדושה. אך אולי איירי המחבר להבין. ובה"ע פ'י שהוא הספסל שלפני הארון עיי"ש והטעם הוא משום שעושיין בו תשמיש לעלות לארון להוציא משם הס"ת שאף שאין תשמיש זה לארון אלא להאגשים אבל כיון שהוא תשמיש מוכרח בביהמ"ד לצורך התפלה הוא בקדושת ביהמ"ד יותר מספסלים שעושיין לשיבה בעלמא בלא צורך מוכרח. ובה"ד בפסקים בסימן רכ"ה משמע שכל ספסלים יש בהן קדושת ביהמ"ד. אך אולי דרכן היה במחברין. עכ"פ בכל דבר שעושיין בהם דבר השייך לתשמיש ביהמ"ד הוה בקדושת ביהמ"ד. וזהו כוונת תירוצ המ"ב דלא גרע משאר כלי ביהמ"ד שדינם כביהמ"ד. והוא משום דקדושה הפחותה דביהמ"ד יש על כ"ד שמשתמשין בו עניני ביהמ"ד.

תלמוד ירושלמי מסכת מגילה פרק ג הלכה א (14A)

כל כלי בית הכנסת כבית הכנסת ספסלה וקלטרין כבית הכנסת

קרנן העדה ופני משה על ירושלמי מגילה (14B)

ספסלה הוא הספסל שלפני הארון וקלטרין הוא סמכות של פני שקרין פניה ל"ט הארון שם סמכות משה ט: פה"ט. כקדושם כ"ט: כ"ה ט"ז סוף הפרק שלפני הארון קדושתו סלוק: ה"ג ר"א יח"ב ג"סיה. ט"ט.

רמב"ם הלכות תפילה ונשיאת כפים פרק יא הלכה טו (14C)

מזהר נכסיה ונ"ט: כל כלי בית הכנסת. קן מקדושתם כ"ט: וקלטרין. ט"ט: פה"ט של ה"ט רמ"ט: כ"ה. ט"ט: פה"ט של ה"ט רמ"ט: כ"ה. ט"ט: פה"ט של ה"ט רמ"ט: כ"ה.

וכן אם גבו העם מעות לבנות בית המדרש או לבית הכנסת או לקנות תיבה או מספחות ותיק או ספר תורה ורצו לשנות כל מה שגבן, אין משנין אותן אלא מקדושה קלה לקדושה חמורה ממנה, אבל אם עשו מה שגבן לעשות והותירו משנין המותר לכל מה שירצו, וכל כלי בית הכנסת כבית הכנסת

שו"ת חתם סופר חלק א (אורח חיים) סימן לב (15)

נפשו היפה בשאלתו ע"ד קהל כששכרו מקום משר לבנות עליה בית הכנסת ובנו עליה בהכ"נ זה מימים רבים ושנים קדמוניות ושכר קצבו לתת להשר... והיה זה בימים ההם שהי' בזול ודבר מועט ונתנה עלה השער עד שעולה לכמה אלפים לכל שנה... ואין מנוס להציבור כי אם לייוחד להם מקום תפלה בבית אחר ולפנות כליהם מבית הכנסת ישנה... אז יזיחו בהכ"נ הישנה לגמרי וישתדלו להם במקום אחר. והנה מעלתו חשש לו מפני איסור סתירת בהכ"נ ישנה טרם ובנה חדשה כמבואר בש"ס פ"ק דב"ב ובשאר מקומות:..... והנה על הראשון סגירת דלתו בהכ"נ וביטול התמיד ממקום הזה ולקבוע במקום אחר פשוט יותר מביעא בכותחא דאין כאן בית מיוחד כלל. דהא כל עצמו לא נפיק אלא מקרא ונתצתם את מזבחותם לא תעשו כן לה' אלקיכם והיינו אזהרה למוציא אבן אבל הסוגר דלית בהמ"ק מכלי באי מועד אינו עובר בלאו הזה רק שמבטל מ"ע של קרבנות ועליית הרגל. ואילו היה אפשר להקריב במקום אחר אין כאן בית מיוחד כלל. והכא שמתפללים במקום אחר אין לחוש במה שסוגרים דלתים.... ועל השנית במה שמוציאים הכלים משם דחשיב לי' מעלתו כעין סתירה, הנה במג"א ס"י קנ"ב פשיטא ליה דלא שייך איסורא אלא בתולש וסותר ומחובר ולא דבר המטלטל ומייתי ליה בשם מהר"ם פאדואה. אלא שדבריו תמוהים מאד שהוא נד ש"ס ערוך מכות כ"ב ע"א שבישלו בעצי הקדש ואזהרתו מהכא ואשריהם תשרפון באש לא תעשו כן לה' אלקיכם. הרי מבואר דאפילו בשורף עצים תלושים עובר משום לא תעשו כן. והנה בלאו אחד נכללו שלשתן דהיינו נתיצות מזבחותם ושריפות אשריהם ומחיקות שם ע"ז ועל שלשתן נאמר לא תעשו כן לה' אלקיכם. והשתא ומה אשריהם תשרפון דהוה מחובר ממש המושרש בקרקע אפ"ה אמרינן דהשורף עצים תלושים מהקדש עובר על לא תעשו מכל"ש נתיצות מזבחות דהוה רק תלוש ולכסוף חברו בבנין שאינו מחובר גמור כמו המושרש בקרקע מכל"ש שנאמר שכולל גם התלוש ומטלטל ממש להיות עובר בלאו הנתח דבר מכלי הקדש המטלטלים. ואולי יש לדחות דוקא בשורף חייב אפילו דבר המטלטל אבל בנותח ומהרס לא. דמדאיצטרך קרא גבי מעיל ולא יקרע לחייב לאו על הקורע בגדי... א"כ ש"מ דבתלוש בעלמא ליכא משום השחתה ונתיצה, אלא שזה דוחק דא"כ יולף מיני' שריפת עצי הקדש נמי דלא לחייב אלא במחובר דהא בחדא מחתא מחתיבנהו קרא, אבל המעיין בפנים במהרמ"פ (סי' ס"ה) ראה כי האמת יורה דרכו דמיירי התם ברצוה לסלק כלים המטלטלים מבהכ"נ כגידון שלפנינו שרצוה לפנות כל הכלים מבהכ"נ ורצה אמר דאין כאן בית מיוחד כיון שאינו מהרס ושובר הכלי בעצמו והוא נשאר בשלמות תוארו ומתכונתו. וזה דומה למי שמטלטל ומסלק עצי הקדש ומוציאם מהמקדש או כל כלי הקדש, אין שום איסור בהוצאה רק בשריפתם. אך בשבירתם איכא איסורא ולא זולת. והנה כעת אין אתי ספר מהרמ"פ לעיין בו בפנים רק נהירצא דבהכי מיירי, יעיין מעלתו בפנים בס' ההוא: והנה דאי' ברורה להיתר זה מדוד הע"ה שהעלה ארון הקדש מבית שמש לבית עובד אדום ומבית עובד אדום לעיר דוד (שמואל ב' ו'). ומי התיר לו המטלטל הזה הלא עדיין לא נבנה בהמ"ק ומה לי הכא ומה לי התם, ואין ספק כי לא גרע קדושת הבמה מקדושת בהכ"נ שלנו וכי היכי שטלטל הכלים התם מאתר לאתר ואין בו משום נתיצה והריסה ה"ה נמי הכא בבהכ"נ. דאין ספק אצלי שאסור לנתוח אבן מבמה לא מביעא בשעת היתר הבמות אלא אפילו בשעת איסור במות משכונה בהמ"ק מ"מ אותם הבמות שנכנס בשעת היתר נ"ל שאסור לנתוח מהם שום דבר ושהע"ה שאירס ולא הרסם כלל. ובהו יובן מה שצ"ג על מלכי יהודה החסידים אשר נאמר בדברים רק הבמות לא סרו עוד העם מזבחים ומקטרים בבמות והיה נוהג מנהג זה עד שבא חזק' מלך יהודה הוא הסיר כל הבמות להציל העם מחיוב כרת דקדשים בחוץ. וק' מ"ס לא עבדו כן קמאי דקמאי. ועל נחש הנחשת אחז"ל (חולין ו' ע"ב) מקום הניחו לו להתגדר בו והראשונים פירשו טעם של מלכי יהודה משום שלא רצו לשלוח יד במעשי ידו של מרע"ה אבל על הבמות קשיא. אע"כ היינו טעמא כי מדיא היה אסור לנתוח אותם שנכנסו לשם ה' בשעת היתר הבמות וכיון שעמדו על עמדם לא עצרו כח המלכים להשבית העם מלהקריב בתוכם קדשים בחוץ. וחזק' מלך יהודה סבר למיגדר מילתא שאני כמו גבי נחש הנחשת. או ס"ל נהי דשהע"ה כדן עביד שלא הסיבם בשעת בנין בהמ"ק מ"מ אח"כ אחר שנכשלו בה רבים והקריבו בחוץ נעבדו בהו עבירה ממילא הותרה הנתיצה ונתחללו מקדושתם, ותי' זה צ"ע קצת מכלים שהנחת אחז וגזרם חזק'.... ולמה לא התיבם ועשה מהם כלים אחרים אע"כ נשארו באיסור נתיצה. וע"ש במדבר ששקצו אנשי יו והתשמונאים נתצו אותם התם משום שבאן בה פריצים תלוליהו ונעשה חולין ממש..... מ"מ נחזור להנ"ל דפשיטא לי' דלאן דנתיצה שייך אף בבמה אפילו בשעת איסור במות שאסור לנתוח אותה במה הנבנה בהיתר ומכל"ש בשעת היתר במות, וא"כ מי התיר לדעה"ה לסלק ארון הקדש ולטלטלו ממקום למקום, אע"כ אין הסרת הכלים מהבית וגם סגירת דלתים בכלל נתיצה ונחרס כלל וזה נ"ל ברור בעתה"י:

תלמוד בבלי מסכת מכות דף כב עמוד א (16)

כגון שבישלו בעצי הקדש, ואזהרתיה מהכא: (דברים י"ב) ואשריהם תשרפון באש... (דברים י"ב) לא תעשו כן לה' אלהיכם

לעיר דוד, עיר, דשא חלף קטוע דליס ללו זא חלא בעתה
דרך האסחה השליש החס, וזכרו צהאי דמארים פו, וכמו
כן צדון סלבו סמוליא הסטענערערס עמקום קביעותו להשגי
קדושה, ולהיחס צלחן כפי' עמקום אשר לא יוכרו ולא
יפקדו ולא יעלו על לב להשחוט צהם ללורך ציהבינ ציה
ספיר יל דודת צי עקום בית כו, ויעו חין לכו רחמי לויקול,
והי חיש הרגי עול עקום קרש עכה להנתן צלפון לבולם
בלפון ועייחאל לה כגם ערן האחו עיריים סייק וכן ועוזר
זה צורה עקר האחרונים כגם הירושלמי, ויעו כרחם דלבי
מה ועוזר צערע סיי קבינ סיי אשאר לעזת עלה ציה
להפקיע קדושת אוחן העלים ספי' זריה על העלים הסדסים
סיעשו מהם המקומות הסדסים, וכיין ספקע קדושתן ועיאל
חין צו עקום לא חשקון, וגם לא עקום קרש עכה להנתן
בלפון, ויהא לפייו סהליע המגיא כפי' קבינ סייק יו לאסור
על כרכים אפי' אם צנו להם ציהבינ אחרת עקום חין
צדס להפקיע קדושתן, ואפי' לפיטת המי' דמייחאל החס
דהיר אפי' צנל כרכים דמילי ח'כפת לכו להקתי' צלצרים
כיון עיש להם ציהבינ אחרת, ויהי הכל ליש זה, וייל מסתעף
יס בזה אכסיד דוחי ח'כפת לכו וקפדי שלא תשכחה
הציהבינ מחסומה הרשקונה, וכיש לפיטת המגיא הכיל, ועי
חשקו ערן החיש סיי ליל סהעלה להלכה כהמגיא, וסכה
תשדמו סגיל הוא קובצת על ציהבינ טעניר קטנטע, ועחסי
לה ציהבינ על כרכים, וכבי המזח גם עירו על הרגי
לא סעל ממכה ולא גרועה ממנה וכחש גיכ לסל כרכים,
ואיב ח'יל לחלל קדושת הכלים ולהוליאם לחולין, ועיאל
ח'יל צי נמי עקום סעני' בסל:

שו"ת ערוגת הבשם אורח חיים סימן כח' (17)

והגם דמיל קפי' קבינ כהנ צהם עהרים סאדוח דלא עיין
ח'סור זה חלא צחולס וקותר עמחור ולא דבר אעמעל
כבר הרע להסי' ולהסיג עיי ערן כחשח חיש סיי לבי
וקי' לבי, וסכה ח' עקום חל לא חרי' רחל עוזר עס
צחיס דמיי' דוקא לטעור סעמלעלין חו לסחפן ועיי קיים
רליינו מחסיים עוכת דף כיו דעטורף עילי סקדס ח'ית צי
עקום ליה, חבל להקר מציכבי הסעמלעלין ציה מיי'ר
סעחרים פי ציה סיל סכיל חין צעמולס עמח' לאח'ר
סחילה וסירקס, והגם עיש לפקעק על רחיי החיש ציה עמיה
סעעלה דספיש ח'חיק מצי' עמק לבי' ח'צו ארום, ועסם

שדי חמד אסיפת דיונים מערכת בית הכנסת אות מג' (18)

תפלונו רונכ למר צו חבל כהן הוא חשק לעשות מזה סביא
תפארס לו מן החרס וכיון שהשליכו סחולס מוכנה לסביאו חל
ביאו וחדעסח דכבי לא עתן וקרוצו לומר חין לריך כוס סחילה
דיל אומדנח גדולה דחוססח דכבי סיי' פומדים עליו ככסלה
לאזניא לא כן אף סיע רבים סרודים כזה מ"ם כוח סחפ לעשות
סעס סנח סיי' למורס רוח לשוש חרס דוק מהיזו סוב יסאל
סניו סלה מחוסו ציהמיר סעס טועים ח'כפת ספת סחילו ידע
סיהים לסקפ רבים לא עקן מ"כ סוד"ק:

כך א"ת אחד עקן סעורה וסביאה לביכ"ו ולפי סלה עששים
סדודו וגם ספשיה חכיל (סייכיי) לא סעס כעיי
סוכי חקאל וליח' סחילה כביכ"ו חו להוליא מביכ"ו ועמיה
סחיה לספשי' וספשי' חל דש'ר ליעת מנהג ועמח' כ"ס
ס"ם סחורח ג' ח"א סיי' ר"ס בלח' עתן מורס סעס לביכ"ו
סלח' על סקר ופי' רבו עליו אכסיד וספשי' סחילה חל סח"ט
וסאל אם זכל לישאל סניו אחר עכ' ליד גכאי וסבי' דיסל לסח'ל
דפי' לא חלוק ח' חשיל סחלה ככ' ליד גכאי חלא כסעסון

שו"ת זכרון יהודה סימן עה' (19)

ועינה גדולה סעטריע סיי ציהבינ, לל סוכה
דין זה ככלל, וכציי סיי קבי'ר ועיאל להירושלמי
הכיל, ועיילאל כיון סהפלי עשית הכיל עסחיה
ללורך ציהבינ צוודאי דין סאר כלי ציהבינ
יס לו וסבור להוכיחה להדיוט, ואם וי'ל
סנתקלקלה, ולינה רחוי להשמישם הנה פשיעח
לפי' הרין ז"ל סעפי' ציי הפי'ר (הוצח צחשו'
וערני'ס ח'ר'יח סיי ע"ד) סהפוי'סי ציהבינ
נהר'י'ס השמישי קדושה ועיילאל גם כסנתקלקלו
דין השמי'ס קדושה עלה פשיעח סגם אחרי
סנתקלקלה לא ירדה הכי'ס הכיל ועמעלהו
ועדין דין קדושת ציהבינ'ם עלה וסבור להוצי'חה
לחולין, חם לא סיחליפה צהורה וכמו דליח'ה
צשויע ח'ר'ח סיי קיי'ג ספי'ק י"ח, חלא חפינו
לפי' הרענין ז"ל דק"ל דכל כלי ציהבינ'ס דין
חשויקי' מזה יס להם רק כיו' סרלוי'ס להשמישן
קדושהם עליהם, חבל לכו כסנתקלקלו, עיינו
הב' צני'ד דכצ' נתנוסו לסקן וסיקנות ור'חרי'
עמ'ה להשמיש'ס עססעעסו צו עקודס, ועחוי'יים
להחזירה לעקונה חעפי' עיש עוד אחרת כעוה,
כיון דגם עקודס היו סחיים וסכח'ח'ם ללורך
עסחו סחיים וגם ועעס סן תתקלקל החחרת
ויסחמושו צחתי'ס צו צצלה, והסר'ד לכך צחתי
כסקיות צעציל זמני סחפלות, כיון סחין קורין
לציהבינ ורק עסחמשי'ס ככלי סהעוה ככ"ל,
מככלע"ד כצדור סעחוי'יים להחזירה, כחצתי
לפוס ח'הס'ה, סססעח'ר י"ד לעני' תרי'ד

נשאלתי צרכי חכמי, ומראה קשמי סקורין
אחרת' סחיי חלוי עקודס ציהבינ'ם
ספי' ואח"כ נתקלקלה, וסיחה עונדה צח'ר
סחון עציכבי' ולקחת סעעס ועמו חוהה להחנה

וכטן חוהה צציה אחר סיי'ד גיכ להקלה,
והאונת עיש צציהי'כ עוד ערהה סעוה אחרת,
רק עקודס חיו צי, וכעה כסאר רק ח' חחלוי
כד' אחר צציהי'כ'ל סקי, וסחלו חוחי חם ועחוי'יים
להחזיר הערהה סעוה הנה לציהבינ חו רשאי
להי'ח חוהה עעקום סחיל עהס, ולעני'ד פשוני
דעחוי'יים להחזירה לציהבינ דהנה צירושלמי
רי'פ ציי העיר ח'הח כל כלי ציהבינ כציהבינ
והכי פסק הרעני'ס ז"ל פיי'ח ועח'י ספלה חלכה
סין צהרי'ח, וח'ית'ח סס צירושלמי סססלה
וקלמורה כביכ"ו, ועפי' צפני עשה דחיי' סרפ'כ
הרוס רגליו חלו דבר סחין חלסוך סייכ עיי'נו
כיון סעסחו לרבי ציהבינ חרי' הוא כציהבינ'ם,